

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΑΣ ΤΑΞΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Το ότι η μεσαία αστική τάξη καταστρέφεται είναι πασιφανές πλέον και πάντοτε αυτή η τάξη ήταν εκείνη που καταστρεφόταν από τις οικονομικές δυσχέρειες. Αρκεί να δει κανείς τι έγραφε ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ πριν την Γαλλική Επανάσταση στην Πολιτική

Οικονομία του για την εποχή του λες και επρόκειτο για τη δική μας: «Το μεγαλύτερο κακό έχει ήδη ενσκήψει, όταν υπάρχουν φτωχοί για να υπερασπιστούμε και πλούσιοι για να περιορίσουμε. Τότε **όλη η δύναμη των νόμων ασκείται πάνω στα μεσαία εισοδήματα** και είναι εξίσου αδύναμοι τόσο έναντι των θησαυρών των πλουσίων όσο και έναντι της ένδειας των φτωχών...οι μεν (οι πλούσιοι) σπάνε τα δίχτυα, οι δε (οι φτωχοί) περνούν ανάμεσά τους».

Αλλά τα αίτια αυτής της καταστροφής δεν είναι και τόσο ευκρινή. Θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι αυτά είναι τυχαία, δηλαδή σε μία οικονομική κρίση αυτοί που χάνουν είναι όσοι έχουν. Και εφ' όσον οι πολύ ισχυροί δεν γίνεται να χάσουν και οι πάμφτωχοι δεν έχουν τίποτε για να χάσουν, τότε οι μόνοι που μπορούν να απολέσουν κάτι είναι αυτοί που ανήκουν στην μεσαία τάξη στις πολλές διαστρωματώσεις της. Αυτό είναι πέρα για πέρα λογικό. Όμως μια τέτοια καταστροφή οφείλεται μόνον στην τύχη;

Πιστεύουμε ότι υπάρχει και μία άλλη πλευρά αθέατη που, όμως, συναληθεύει με το προηγούμενο.

Βέβαια, πρέπει προηγουμένως να διευκρινίσουμε τι εννοούμε με

τον όρο “μεσαία τάξη” στο παρόν άρθρο για λόγους κατανόησης. Η μεσαία τάξη δεν είναι κάτι ενιαίο αλλά εμπεριέχει πολλές κοινωνικές διαστρωματώσεις και μπορεί να συμπεριλάβει και την λεγόμενη εργατική τάξη. Θεωρούμε ως μεσαία τάξη όλους εκείνους που υπάγονται στον συνεκτικό κοινωνικό ιστό, έχουν προοπτική βελτίωσης στη ζωή, σχετική ελευθερία, τακτικά εισοδήματα και, το σημαντικότερο, πρόσβαση στην παιδεία και τον πολιτισμό. Η ανώτερη τάξη (που έχει και αυτή διαστρωματώσεις) είναι εκείνη που δεν υπόκειται στις συνήθειες ανάγκες του ανθρώπου για επιβίωση και ζει έξω από τον κοινωνικό ιστό επειδή μπορεί να το κάνει, ενώ η κατώτατη είναι αυτή που είναι τόσο πτωχή που γίνεται έρμαιο των ισχυρών και η προσπάθεια για επιβίωση μαζί με την αμάθεια λόγω έλλειψης παιδείας την ωθεί επίσης έξω από τον κοινωνικό ιστό. Φυσικά, σαφείς διαχωρισμοί δεν υπάρχουν και τα κατώτερα στρώματα αυτής της μεσαίας τάξης μπορεί να συνδέονται στενότερα με την κατώτατη και τα ανώτερα ή τα μεσαία στρώματά της είναι σαφές ότι χάνουν περισσότερο στις κρίσεις. Ορισμένα δε άτομα της ελίτ μπορεί να χάνουν τα κεκτημένα αιφνιδιαστικά στις οικονομικές κρίσεις, αλλά ως τάξη δεν αφανίζεται, δηλαδή τα δύο άκρα έχουν προς το παρόν σταθερή ύπαρξη έστω και αν τα μέλη τους μεταβάλλονται. Το μεσαίο σημείο όμως (η ευρεία μεσαία τάξη) είναι ευάλωτη και μπορεί παροδικά να αφανιστεί. Το οικονομικό κριτήριο δεν είναι, βέβαια, το μοναδικό κριτήριο διαχωρισμού (αυτό θα ήταν απαράδεκτο), αλλά αποτελεί ένα μέσον για ευκαιρία πρόσβασης στα πολιτισμικά αγαθά και για πνευματική ανάπτυξη και ελευθερία, πράγματα καίρια για την όποια εξουσία και των οποίων την ανάπτυξη η μεγάλη φτώχεια εμποδίζει.

Σε εποχές που επιχειρείται η κατάληψη της παγκόσμιας εξουσίας, όπως συμβαίνει σήμερα, θα πρέπει να αναζητηθεί ο κυριότερος παράγοντας αποτροπής της, τόσο σε επίπεδο διεθνών υποκειμένων όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Από το ένα μέρος, στο διεθνές επίπεδο υπάρχει μία απαξίωση των κρατών και των εθνών, τα οποία – και κυρίως τα έθνη – είναι οι ισχυροί παράγοντες που έχουν αποφασιστικό ρόλο στα πράγματα λόγω της υποκειμενικής συνοχής που διαθέτουν και την οποία τείνουν να διατηρήσουν,

πράγμα που αντίκειται στους σχεδιασμούς μιας τέτοιας παγκόσμιας εξουσίας. Αυτό συμβαίνει επειδή μια τέτοια εξουσία δεν θέλει να έχει απέναντί της ισχυρά υποκείμενα αλλά διασπασμένα ανίσχυρα άτομα και ισχνές συλλογικότητες εύπλαστες στη βουλευτική της επιβολή. Από το άλλο μέρος, στο κοινωνικό επίπεδο αυτόν τον ρόλο τον παίζει η μεσαία τάξη, που συνδέεται εντονότερα με το έθνος και το κράτος από όσο οι άλλες δύο και είναι η πιο πολυπληθής και ισχυρή τάξη, με τα ανώτερα και κατώτερα κλιμάκιά της – γιατί στο παρόν άρθρο τη θεωρούμε υπό την παραπάνω πολύ ευρεία έννοια.

Ποια είναι όμως εκείνα τα χαρακτηριστικά της μεσαίας τάξης που μπορεί να λειτουργούν ως παράγοντας αποτροπής μιας τέτοιας εξουσίας και της όποιας εξουσίας;

(α) Είναι πολυπληθέστερη των άλλων, ειδικά στη δύση που το όλο επίπεδο ήταν συγκριτικά περισσότερο ανεβασμένο. Αυτό σημαίνει ότι έχει εν δυνάμει μεγάλη ικανότητα αποτροπής και ελέγχου της εξουσίας.

(β) Είναι η πιο μορφωμένη τάξη πράγμα που είναι το καίριο και επικίνδυνο για την εξουσία χαρακτηριστικό της. Γι' αυτό μπορεί, αν το θέλει, να ασκήσει πιο αποτελεσματικά τον λεγόμενο δημοκρατικό έλεγχο στην πολιτική και να απαιτήσει την θέσπιση και εφαρμογή των νόμων. Το ότι δεν το έχει κάνει δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά ότι βρίσκεται σε πνευματική ύφεση.

(γ) Αυτή η τάξη είναι το φυτώριο των νέων διανοούμενων και στοχαστών που θα επηρεάσουν το μέλλον διανοητικά, ηθικά και πνευματικά και θα σταθεί αυξανόμενα αποτρεπτικά απέναντι σε κάθε εξουσία. Είναι αυτή στην οποία μπορούν να ανθίσουν οι ιδέες και οι συναγόμενες αρχές που έχουν καθολική ισχύ και είναι ολότελα ασύμβατες με την εξουσία. Ερωτάται εδώ: Γιατί δεν μπορεί να παίξει αυτόν τον ρόλο η κατώτερη τάξη, των πάμφτωχων και αναλφάβητων; Γιατί η κατώτερη λόγω της επιβαλλόμενης άγνοιας και εξαθλίωσης μπορεί να αντιδρά μόνον ενστικτωδώς και χωρίς γνώση, όραμα και σχέδιο. Η μεσαία τάξη, λοιπόν, είναι η πνευματική δεξαμενή για αυτή τη λειτουργία και γι' αυτό δεν μπορεί παρά να είναι στόχος όσων επιχειρούν τον παγκόσμιο έλεγχο. Είναι η ευρεία τάξη που μπορεί να στηρίξει την ηθική και να πολεμήσει την άγνοια, επειδή δεν υφίσταται την εξαθλίωση ούτε του υπερβολικού πλούτου ούτε της υπερβολικής φτώχειας. Γι' αυτό η υποβάθμιση της παιδείας έχει ανυπολόγιστες συνέπειες για το μέλλον και ο υπερκαταναλωτισμός ήταν μία υποστρόφη ή μία αυτοϋποβάθμιση της μεσαίας τάξης, γιατί αυτό έδειχνε ότι άρχισε να ψάχνει το νόημα της ζωής στο έχειν και έτσι αφανιζόταν βαθμιαία από το ιστορικό προσκήνιο.

Η ελίτ δεν αφανίζεται, διατηρείται στη ζωή λόγω της συγκριτικής δυνάμεως που διαθέτει, αν και, παραδόξως, λειτουργεί και αυτή στο κατώτατο επίπεδο συνείδησης όπως η κατώτατη τάξη, αλλά με άλλες δυνατότητες ελέγχου και επιβίωσης. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι γνώσεις που αποκτά μέσω της παιδείας δεν έχουν κοινωνική κατεύθυνση παρά μόνον επιφανειακά και αποξενώνονται από τον εγγενή κοινωνικό χαρακτήρα τους, γι' αυτό η συνείδηση δεν επηρεάζεται, απλώς η γνώση γίνεται ένα μέσον διαφοροποίησης και υπεροχής. Υπό μία τέτοια οπτική γωνία παραμένει κανείς στο κατώτερο επίπεδο συνείδησης – αν θεωρήσουμε τη συνείδηση ως έκφραση κοινωνικότητας. Αυτό αντιστοιχεί στον άνθρωπο που ανέπτυξε μεν τον νου, αλλά για να οχυρώσει την ζωικότητα και όχι για να καλλιεργήσει την ανθρωπινότητα. Δεν είναι τυχαίο το ότι ο Νίτσε, ως υπέρμαχος μιας παγκόσμιας ελίτ, θεωρούσε ότι ο

“δυνατός” άνθρωπος (εννοούσε τον κυριαρχικό) δεν μπορεί να βρεθεί στα μεσαία στρώματα αλλά είναι δυνατόν να βρεθεί στα κατώτερα! Αυτό συμφωνεί με το ότι υπάρχει μία ομοιότητα λειτουργική ανάμεσα στην ανώτερη και την κατώτατη τάξη, πράγμα που εκφράζεται στο ότι και οι δύο τείνουν να διαφεύγουν του νόμου και των καθολικών αρχών αν και για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά.

Η κατώτατη τάξη είναι το φυσικό αποτέλεσμα της ανισότητας και υφίσταται ως ανώνυμο πλήθος ανθρώπων που προσπαθούν μεν να αποκτήσουν κοινωνικό “πρόσωπο”, αλλά αυτό είναι πολύ δύσκολο προς το παρόν, επειδή η εξαθλίωση οδηγεί σε δουλεία και όχι σε ανάδειξη της αυταξίας. Ο Νίτσε έλεγε υποτιμητικά: «Δεν πρέπει γενικά να προϋποθέτουμε ότι πολλοί άνθρωποι είναι “πρόσωπα”» και ότι είναι φορείς, εργαλεία μετάδοσης, μηχανικοποιώντας έτσι τον μαζικό άνθρωπο χωρίς ελπίδα προσωποποίησης.

Η μεσαία τάξη είναι, τελικά, αυτή που συνθέτει μέσα της τα αντίθετα στοιχεία και διατηρείται σε μία μεταβαλλόμενη ισορροπία που με τον χρόνο μπορεί να αποδώσει τους καρπούς της συνειδησιακής εξέλιξης του ανθρώπου, αν χρησιμοποιήσει ορθά τη βουλευτική ελευθερία της. Στέκεται στο μεσαίο σημείο ισορροπίας και όχι στο σημείο απανθρωποποίησης που βρίσκεται τόσο στην αθλιότητα της φτώχειας και της υποδούλωσης όσο και στην ανεξαρτησία από κάθε φυσική ανάγκη σε καθεστώς όμως ψυχολογικής και πνευματικής κατάστασης ανώριμης για τέτοιο επίπεδο ανεξαρτησίας με συνέπεια να εντείνει ακόμη περισσότερο την ανωριμότητα. Πολλά θα μπορούσαμε να σκεφθούμε για το θέμα και, κυρίως, για τις ποιότητες που μπορούν να χαρακτηρίζουν τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις, αλλά θα χρειαζόταν περισσότερος χώρος από αυτόν ενός άρθρου. Το ζήτημα είναι πολύ σημαντικό για να αφεθεί αποκλειστικά στη σφαίρα της οικονομίας. Μια τέτοια παράλειψη θα αλλοίωνε σημαντικά την εικόνα των κοινωνικών εξελίξεων.

Αυτή η οπτική μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το καίριο σημείο των εξελίξεων της εποχής μας είναι – και πάντα ήταν – η συνείδηση με ό,τι αυτή περιλαμβάνει, όπως την ευθύνη και το

μελλοντικό όραμα.

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Μάιος 2017

Φωτογραφίες: pixabay.com

(solon.org.gr)